УДК 351.72
Гудзь П.В.[1], Сіітов Р.М.[2]
[1] д-р екон. наук, проф. НУ «Запорізька політехніка»
[2]студ. гр. ФЕУ-312 НУ «Запорізька політехніка»

АДМІНІСТРУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В сучасних умовах політичної нестабільності та воєнної агресії російської федерації, питання формування і використання місцевих бюджетів в умовах воєнного стану набуває особливої значущості. Враховуючи складні економічні та соціальні виклики, що супроводжуються військовою агресією рф, необхідно аналізувати механізми фінансового забезпечення місцевих громад та ефективність їх використання для забезпечення потреб населення у найбільш вразливих умовах. Отже, аналіз функціонування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану є актуальним і важливим завданням для подальшого розвитку держави.

Методи дослідження, які використані під час виконання наукового дослідження: теоретичний аналіз, порівняння та узагальнення науково-теоретичних підходів, метод аналізу. Мета дослідження – публічне

адміністрування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. Об'єкт дослідження: процес формування та використання місцевих бюджетів. Предмет дослідження: теоретичні, методичні й прикладні способи й технології публічного адміністрування місцевими бюджетами в умовах воєнного стану.

Викладення основного матеріалу. Проблематика визначеного дослідження відноситься до публічного управління та адміністрування сферою економіки. В умовах триваючої військової агресії територіальні громади в Україні перебувають у стані окупованих територій, тимчасово окупованих територій, територій зони військових дій і тилових територій, що суттєво впливає на їх бюджетні можливості та особливості місцевих бюджетів.

Повномасштабне вторгнення рф 2022.02.24 року зумовило український уряд та усі органи державної влади згуртуватися і приймати оперативні рішення, щоб зберегти суверенітет та територіальну цілісність України. В таких умовах, об’єктивно постала необхідність пошуку джерел наповнення бюджету, переформатування бюджетних показників, як за доходами, так і за видатками. З одного боку, значна частина доходів держави йде на оборону країни. З іншого боку, місцеві бюджети мають забезпечувати життєдіяльність громад, які постраждали від війни. У цій ситуації важливо чітко визначити пріоритети й оптимізувати використання бюджетних коштів. Слід концентруватися на найнеобхідніших потребах громадян.

Державний бюджет - це система грошових відносин, яка виникає між державою і населенням, організаціями, фірмами, підприємствами з метою формування та використання централізованого фонду грошових ресурсів для задоволення суспільних потреб. Державний бюджет являється щорічним балансом надходжень та видатків, який розробляють державні органи для впливу на економічний процес та підвищення його ефективності. В Україні основою державних фінансів є бюджетна система, яка включає державний бюджет і бюджет адміністративних одиниць. [1.]

Державний бюджет є важливим інструментом реалізації ефективної фінансово-бюджетної політики, оскільки бюджетна система є основною ланкою державних фінансів. Централізований фонд грошових коштів охоплює увесь комплекс, як розподільчих, так і перерозподільчих відносин в суспільстві за рахунок участі різних підприємств, організацій, тобто, як юридичних так і фізичних осіб. [2.]

Теоретичною основою формування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану є принципи бюджетного права, які ґрунтуються на Конституції України та Бюджетному кодексі України. Однак, в умовах воєнного стану, ці принципи потребують адаптації до нових реалій.

Воєнний стан, як особливий правовий режим, має свої особливості для місцевого самоврядування. Утворення військової адміністрації населених пунктів тимчасово обмежує реалізацію місцевого самоврядування, оскільки вже з моменту її утворення до військові адміністрації переходять окремі повноваження органів місцевого самоврядування, визначені частині 2 статті 15 Закону. [3.]

Матеріальна та фінансова автономія органів місцевого самоврядування може бути розглянута як їхнє право володіння та управління коштами і майном для виконання своїх функцій і повноважень. Місцеві бюджети відіграють ключову роль у фінансовому забезпеченні діяльності органів місцевого самоврядування та у практичній реалізації їхніх завдань. Вони є основою фінансової незалежності та самостійності місцевих органів влади. Згідно з Бюджетним кодексом України, існує понад сорок джерел надходження коштів до місцевих бюджетів, що визначено у главі 11 цього законодавчого акту. [4.]

У воєнний період деякі джерела надходжень до місцевих бюджетів, такі як рентні платежі, адміністративні збори та штрафи, можуть бути неактивними через складнощі, пов'язані зі збройним конфліктом. Тому на практиці основним джерелом коштів для місцевого самоврядування стають податки на доходи фізичних осіб, з яких 64% направляється до місцевого бюджету. Велика увага приділяється також доходній діяльності комунальних підприємств, оскільки їхні прибутки повністю спрямовуються на користь місцевих бюджетів.

Крім того, Конституція та Бюджетний кодекс України передбачають можливість фінансової підтримки місцевих бюджетів через трансферти з Державного бюджету. Субвенції на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, інвестиційні проєкти та інші цілі разом з різноманітними дотаціями є суттєвою підтримкою для будь-якої місцевої громади. У період війни передбачено додаткові трансферти з Державного бюджету для територіальних громад, які надають притулок внутрішнім переміщеним особам та евакуйованим з зон бойових дій. Так, у 2024 році з Державного бюджету України на місцеві бюджети передбачено трансферти, що складають загалом 716,1 млрд грн. З них субвенції становлять 489,3 млрд грн, дотації - 226,8 млрд грн, а додаткові трансферти для територій, що постраждали від війни, становлять 30 млрд грн. [5.]. Адміністрування формування та використання місцевих бюджетів здійснюється шляхом надання субвенцій, дотацій та інших трансферів з державного бюджету, зокрема субвенції надаються конкурентно на проекти, відповідно до державних пріоритетів, і вимагають співфінансування з місцевих бюджетів, підлягаючи моніторингу та звітності щодо цільового використання. Дотації розподіляються за формулою, яка враховує демографічні, соціальні та економічні показники територій, не

потребуючи співфінансування, і використовуються на загальні бюджетні потреби. Інші трансферти мають цільове призначення, визначене законами або програмами, і можуть мати специфічні умови надання. Отримувачами трансфертів є органи місцевого самоврядування, державні установи, юридичні особи та місцеві бюджети, залежно від виду трансферту. Додаткові трансферти для територій, що постраждали від війни, спрямовуються на відшкодування пошкодженої інфраструктури, підтримку соціальної сфери та стимулювання економічного розвитку, і отримують їх територіальні громади, які надають притулок внутрішнім переміщеним особам та евакуйованим з зон бойових дій, з дотриманням затверджених планів відновлення та розвитку, а також подання звітності про використання коштів.

Тому на практиці основним джерелом коштів для місцевого самоврядування стають податки на доходи фізичних осіб, з яких 64% направляється до місцевого бюджету. Велика увага приділяється також доходній діяльності комунальних підприємств, оскільки їхні прибутки повністю спрямовуються на користь місцевих бюджетів.

У воєнний час, коли деякі джерела надходжень до місцевих бюджетів, як рентні платежі, адміністративні збори та штрафи, можуть бути неактивними, комунальні підприємства стають одним із ключових джерел фінансування місцевого самоврядування. Для забезпечення стійкості та ефективності їх діяльності пропонуються наступні заходи. Спершу, важливо стимулювати та підтримувати комунальні підприємства через впровадження програм підтримки, зниження адміністративних бар'єрів та інвестування в модернізацію їхньої інфраструктури. Далі, необхідно покращити корпоративне управління, впроваджуючи кращі практики та підвищуючи кваліфікацію персоналу. Третім кроком є контроль та оптимізація, що передбачає моніторинг фінансової діяльності, проведення аудиту та оптимізацію тарифів на послуги. Нарешті, важливо розширювати можливості, заохочуючи нові напрямки діяльності та співпрацю з іншими комунальними підприємствами. Успішне виконання цих заходів може допомогти забезпечити стабільність та ефективність діяльності комунальних підприємств у воєнний період, що є важливим для підтримки місцевого самоврядування та забезпечення потреб населення.

В сучасних умовах політичної нестабільності та воєнної агресії Російської Федерації, питання формування та використання місцевих бюджетів набуває особливої актуальності та значущості. В умовах воєнного стану, коли економічні та соціальні виклики посилюються, важливо аналізувати механізми фінансового забезпечення місцевих громад та ефективність їх використання для задоволення потреб населення, особливо в умовах загострення кризових ситуацій.

Методи дослідження, такі як теоретичний аналіз, порівняння та узагальнення науково-теоретичних підходів, а також метод аналізу, були застосовані для досягнення мети дослідження - аналізу публічного адміністрування місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. Об'єктом дослідження виступив процес формування та використання місцевих бюджетів, а предметом - теоретичні, методичні та прикладні способи та технології публічного адміністрування місцевими бюджетами в умовах воєнного стану.

Отже, аналіз функціонування місцевих бюджетів в умовах воєнного конфлікту є важливим завданням для подальшого розвитку держави, оскільки він дозволяє виявити потреби та виклики, з якими стикаються місцеві громади, та розробити ефективні заходи для їх вирішення. У період війни передбачено додаткові трансферти з Державного бюджету для територіальних громад, які надають притулок внутрішнім переміщеним особам та евакуйованим з зон бойових дій. Так, у 2024 році з Державного бюджету України на місцеві бюджети передбачено трансферти, що складають загалом 716,1 млрд грн. З них субвенції становлять 489,3 млрд грн, дотації - 226,8 млрд грн, а додаткові трансферти для територій, що постраждали від війни, становлять 30 млрд грн. Це забезпечує фінансову підтримку та стабільність для місцевих громад, дозволяючи їм ефективніше справлятися з наслідками воєнних дій та підтримувати належний рівень життєзабезпечення населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дмитрик О.О. Бюджетний процес в Україні в сучасних умовах. Право та інноваційне суспільство. 2018. No 1 (10). С. 72–77. URL: https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/06/ Dmytryk10.pdf

2. Радіонов Юрій Денисович ФОРМУВАННЯ І ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55

3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України №389 від 12.05.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/389-19#Text (дата звернення: 10.09.2023).

4. Бюджетний кодекс України: Кодекс №2456 від 08.07.2010. URL: https://kodeksy.com.ua/print/byudzhetnij_kodeks_ukraini.htm (дата звернення: 10.09.2023).

5. Бюджет 2024 року https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698